

Jaap Schot - over de wil en de vrijheid- 12 oktober 1969-projekt taal-belevem.

Alsgegeven treffen we aan dat er in onze taal een aantal woorden aanwezig zijn, die samen de besprekingsmogelijkheid van x de mens als een vij wezen bieden. Deze woorden maken deel uit van onze eigen taalschat, we hebben ze zelf ook leren gebruiken. We gebruiken ~~van deze~~ besprekingswijzen om diverse redenen, voor diverse doeleinden:

- a) als smoes (rationalisatie) (maar binnen voor innerlijke rust, n.buiten: ons gedrag)
- b) als ezelsbruggetje (mnemotechnisch hulpmiddel) / goedpraten, verontschuldigen.
- c) als gekwetter (als mensen bijeen zijn gaan ze zich bedreigd voelen als er lange tijd niemand iets zegt; gekwetter is: het gebruiken van de taal om de stilte te verdrijven)
- d) als middel om indruk te maken op anderen, het wedstrijdpraten, zoals dat optreedt in studenten disputen (hierbij zwijgen de meisjes) onderwerp en besprekingswijze zijn hierbij niet ter zake.
- e) als argument, als poging dus om het handelen van de ander te beïnvloeden; gaat het er nl. alleen om hem klem te praten en zodoende via anderen van gedrag te doen veranderen, dan hebben we met een voorbeeld van wedstrijdpraten te doen.
- f) om jezelf moed in te spreken
- g) om de ander gunstig te stemmen, te paaien.

en zo voorts

hierbij is steeds achter het gebruik een reden voor dat gebruik gedacht. Er is b.v. niet x aan gedacht dat de taal de eigenlijke dader is, die van ons gebruik maakt om zich te laten uitspreken. Wij spreken, niet het door ons heen.

Voor zover we over iemand nog zinvol kunnen spreken als over een houder van een bewuste en een onbewuste, voor zover is er iets aan de hand waar we voortdurend op moeten blijven letten: we spreken in ons gesprek zijn bewuste deel (waarmee hij zich misschien vereenzelvigd) aan, terwijl een belangrijke g factor bij het bepalen van wat hij zegt en meent zijn onbewuste is, per definitie voor hemzelf ontoegankelijk. En het wordt nog ingewikkelder als ook wij nog gevangen zitten in de kerker van het onvolledig weten over onszelf.

We moeten ons bovendien bewust blijven van het onderscheid tussen de mogelijkheden van de taal, van mijn taal en van de taal van mijn gesprekspartner en van de som van de talen van de toevallige gesprekspartners. Dit klinkt ingewikkeld, maar dat is het ook. De neerlandici zijn aan de taal gekomen door het verzamelen van alle woorden die iemand ook maar ooit gebruikt heeft. Niemand van ons kent al die woorden en nog minder bezit ieder van ons alle begrippen, met deze woorden ooit door iemand aangeduide begrippen.

De taal staat nl. voor zowel de gehele verzameling ooit gebruikte woorden als voor de gehele verzameling ooit met die woorden aangeduide begrippen. In tegenstelling tot de niet onder woorden gebrachte begrippen en het niet onder begrippen gebrachte beleefde en gedachte.

De mogelijkheden van mijn taal zijn dus geringer dan de mogelijkheden van onze taal en de mogelijkheden van onze taal zijn geringer dan de mogelijkheden van de taal.

Wat willen we dan nu eigenlijk?

Kunnen we stellen dat er een juist gebruik van de taal bestaat?

Kunnen we aannemen dat alle begrippen met elkaar verknigbaar zijn, terwijl ze toch ingebracht zijn door zoveel x verschillende mensen?

Is het ooit mogelijk van taalmisbruik te spreken? Ooit van misbruik van een deel van de taal?

In ieder geval mogen we om het ons mogelijk te maken zo'n normatieve uitspraak te doen niet uitgaan van de veronderstelling dat er maar één manier is om de taal te gebruiken, b.v. om de ervaringen aan elkaar te praten, een theorie te vormen die beschrijft en in samenhang brengt (nadat samengaan en opeenvolgen is waargenomen) wat door ons onderscheiden is ($\neq$ wat gescheiden is aangetroffen).

1. het gaat om onze eigen hier-en-nu associaties, niet om het achterhalen van de mogelijkheden van de taal.
2. het is een ongebruikelijke benadering van je passieve taalschat, nl. zonder dat er een betekenis van de woorden gesuggereerd wordt door de schrijver. Bij het lezen of het voeren van een gesprek of het aanhoren van een toespraak is die suggestie er altijd wel.
3. door het onderzoeken van onze eigen taalschat voldoen we aan één van de belangrijkste doelstellingen van dit project: zodanig psychologie bedrijven dat we niet zelf buiten schot blijven.

associaties:

vrijwillig is het tegendeel van gedwongen { door anderen
vrijwillig $\neq$ bij voorkeur { door de omstandigheden (men ²⁸ moet de trap op om boven te komen)
vrijwillig $\neq$ zonder tegenzin, want dat kan nog 'gedwongen' zijn

het als vrij beschrijven van de mens is een individualiserende benadering, groepsgedrag is n maal vrij individueel gedrag. Machtsverhoudingen bestaan niet, zo ze bestaan plaatst dit de betrokken ondergeschikte buiten de beschrijvingswijze. Dit is op z'n zachtst gezegd merkwaardig voor een beschrijvingswijze, het is wél zonder meer begrijpelijk als we er van uit gaan dat we hier te doen hebben met een aanmoedigings-taalstuk, dat gebruikt wordt om de toegesprokene op te wekken tot individueel-zijn en tot verwerping van gezagsverhoudingen. Een oproep tot ongehoorzaamheid en tot omverwerping van gevestigd gezag.

vrij van

vrij om te (tot)

vangbaar, dwingbaar

zolang men nog eten nodig heeft is men met eten te vangen, als anderen het in hun macht hebben je te verhinderen buiten hen om aan voedsel te komen, dan ben je niet meer vrij. Niet alleen kun je sommige dingen niet meer doen, je kunt zelfs dat wat ze je willen laten doen om aan voedsel te komen niet meer nalaten.

~~dan~~ voedselnood verontschuldigt (want de-gene die onvrij is, is in de vrijheidsbeschrijving schuldig, tenzij overmacht hem dwong.) Wie voor luxe zijn vrijheid opgeeft is niet verontschuldigd. Het verhaal van de vrijheid geeft aan wat goed is, dan is er geen ontkomen aan om ook aan te geven wat fout is; waar geen verguizing kan optreden is ook de eer uitgehold en waar het kwade wordt zacht-gepraat, daar is het goede niet meer de moeite van het nastreven waard. Het is hierbij oninteressant of het gaat om de eer bij de mensen of de eer volgens deze oproep geleefd te hebben, onafhankelijk van de vraag of de mensen ingestemd hebben met dat streven of niet.

Hoe vrijer men wil zijn, hoe meer punten waarop men vangbaar is, men moet opgeven. Uiteindelijk zal ook het overleven niet meer je doel kunnen zijn, want dan zou de doodsdreiging je onvrij maken en je ervaart, vanuit het verhaal van de vrijheid het onvrij leven als zinloos. Niet het leven als zodanig, maar het leven als onvrije. Het hele verhaal van de vrijheid is een intermenselijk verhaal.

gewillig is een eigenschap van de onvrije. het is 'makkelijk gehoorzaamend' het is een aanbeveling voor een knecht: hij is erg gewillig.

willig zegt iets over de geringe moeite die nodig is om iemand tot een bepaald gedrag te krijgen. Of hij vrijwillig dit doet? ja. Of hij vrij is om dit te doen in de zin van: niet door enige nood (honger b.v) of valse behoefte (luxe, aanzien) gedwongen, gedreven, daarover zegt dit woord niets. Het is een woord dat in een oppervlakte-beschrijving thuishoort; het veronderstelt geen psychodynamiek. geschikt voor objectieve gedragsbeschrijving.

de rechtspraak is ingesteld om het leven als vrije mogelijk te maken en zo mogelijk af te dwingen. Je wordt aangesproken op je eigen misdieven. Je weet welke misdieven wel en welken niet worden aanvaard. Je wordt individueel aangesproken en schuldig bevonden ook als je onvrij je hebt laten meedrijven met de kudde. Ook als je gehoorzaamt hebt. Defregger is niet onschuldig, net zo min als de soldaten die schoten. Men mag van een staatsburger eisen dat hij zich oefent in het gebruiken van wapenen om de vrijheid van zichzelf en anderen te verdedigen. Men mag niet eisen dat hij handelt buiten eigen verantwoording. Wie zo gedwongen wordt heeft niets meer te verdedigen. Wie de uitvoering van een dienstbevel weigert omdat hij de verantwoording ervoor niet wil dragen, omdat het volgens hem niet moet gebeuren, die moet onvatbaar zijn voor "militaire rechtspraak" of zoiets en moet zich kunnen beroepen op zijn burger-zijn van een vrij land waar hij zelf verantwoordelijk is voor zijn daden.

willekeurig afkeurende term

achter willekeurig handelen zit geen filosofie, er is geen kader van doelstellingen en redenen waarin het past, van waaruit het logisch volgt. het is de vrijheid van de dobbelsteen, de onvoorspelbaarheid en ongerichtheid, de vrijheid van Calligula van Camus. Het tegendeel van willekeurig, de ontkenning ervan, ~~an~~onwillekeurig is weer het tegendeel van de etymologische betekenis van willekeurig. Onwillekeurig is: ~~ik~~ zonder het bewust en opzettelijk gewild te hebben, eigenlijk zonder dat ik er zelf erg in had; zonder dat ik het deed, zonder dat ik ook maar een ogenblik het plan had dit te doen. Ik deed het onwillekeurig, zonder het te willen. Waarbij meteen naar voren komt dat de wil geacht wordt te functioneren op bewust nivo, met overdenking, met doordénken. Algemeen geformuleerd: alleen de ~~mens~~ wetende, beseffende mens is vrij. Meer kennis meer vrijheid, minder kennis minder vrijheid.

onverplicht intermenselijke term, als je verplicht bent tot iets verlies je je goede naam als je het niet doet. Als je dus prijs stelt op het behoud van je goede naam, dan ben je niet meer vrij zodra je iets verplichtends hebt gedaan of hebt toegestaan dat het je overkwam. Prijs stellen op het behoud van je goede naam is dus een ^{vergelijk gezichtsverlies} kooi, want je kunt er in gevangen gehouden worden: je kunt je alleen nog dat gedrag veroorloven waaraan geen verplichting~~ing~~-heid gekoppeld het. Alleen datgene waarvan je weet het verplicht mij tot niets, dat kun je nog doen, zonder dat het gevolgen voor je heeft; wat betekent: zonder dat je komt binnen het in termen van oorzaak en gevolg beschrijfbaar, dat is: buiten het gebied van de vrijheid. De onvrijheid begint niet daar waar een daad gevolgen heeft, maar daar waar een daad gevolgen heeft die nieuwe daden van de dader zijn. Een daad mag wel gevolgen hebben die je omstandigheden veranderen, dat is onvermijdelijk vaak en vaak ook bedoeld; een daad mag alleen geen beperking van je toekomstige handelingsmogelijkheden ten gevolge hebben. Hierbij zijn dan handelingsmogelijkheden niet: dingen die je technisch mogelijk zijn, maar dingen die je psych. dynamisch nog mogelijk zijn, die je nog durft te doen.

maar dingen die je 'psychodynamisch' nog mogelijk zijn, die je nog durft en zo.
Anders laat een daad je niet vrij.

1. Leven van uit een inspirerend verhaal: gedrag voorspelbaar, persoon vrij
2. leven als Calligula van Camus: gedrag onvoorspelbaar, persoon kan niet kiezen, want criteria ontbreken hem; elke keuze is arbitrair, willekeurig.
3. leven als gevangene van overgeleverde afspraken (oneigenlijke, want eenzijdige afspraken), van aangepaste behoeften (afgedienend volgens de Bijbel, zie Fromm ('you shall vervreemd volgens Marx en Hegel, / be as Gods'))

; gedrag voorspelbaar, persoon onvrij

4. leven binnen de noodzakelijkheden: gedrag binnen redelijke grenzen voorspelbaar; 'er zijn' heeft als voorwaarden: te eten, hebben, te drinken hebben e.d. persoon beperkt vrij, afgezien van de vrijwel altijd en overal voorkomende geweldpleging van anderen t.a.v. hem is hij intermenselijk-vrij = ongedwongen.

psychisch-vrij-zijn berust op de zekerheid dat er geen geweldpleging (fysiek) dreigt. Intermenselijk-onvrij-zijn berust op de zekerheid van gezamenlijke geweldpleging op fysiek gebied door de anderen of het toestaan van fysiek geweld te plegen door iemand die sterker is dan de intermenselijk onvrije.

Afgezien van jeugdtrauma's die nog nawerken kan men zich alleen dan en daar n ongedwongen gedragen ^{wanneer en} waar geen geweld dreigt. Uitstoting wordt geïnterpreteerd als een aankondiging van fysiek geweld, van gedood worden.

facultatief: als er gekozen moet worden moeten er alternatieven zijn, die de kiezer kent en kan waarderen (= op waarde schatten). Er staat beloning ^{en} straf op het kiezen van welk van de alternatieven dan ook; ook niet op het kiezen van één der alternatieven; anders is het begrip facultatief betekenisloos gemaakt, er is geen keuze meer mogelijk voor diegenen die intermenselijk onvrij zijn.

spontaan: zonder oorzaken van buiten de handelende persoon. Niet voorgesteld, niet ter keuze aangeboden; al is het gebruik ervan niet zo strikt in het algemeen, er moet om goed te wezen getracht worden dit woord voor het werkelijk uit eigener beweging en als eigen bedenksel opkomende. Men eigen bedenksel gezien vanuit de groep waarin gehandeld wordt, het is niet ter zake of men het idee heeft opgedaan van een iemand buiten de groep.

opzettelijk: niet per ongeluk. echt gedaan. met een doel. ~~doelgericht~~, doelgericht, doelbewust. Er is hier geen vereiste van een doordacht inspirerend verhaal. Men kan opzettelijk handelen zonder zich het doel duidelijk te realiseren